

Република Србија
Министарство пољопривреде
и заштите животне средине

ALHem
Alternativa za bezbednije hemikalije

**PROJEKAT: Jačanje kapaciteta i strateškog partnerstva
za bezbedno upravljanje hemikalijama u Republici Srbiji**

Kampanja “IZBORI SE DA ZNAŠ!” -izveštaj-

SEMINAR ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA
Beograd, 20.05.2016.god.

Savremeni sistem upravljanja hemikalijama

- ▶ uspostavljen je u R. Srbiji 2009. godine donošenjem Zakona o hemikalijama ("Sl. glasnik RS", br. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 i 25/15) koji je najvećim delom usklađen sa REACH Uredbom.
- ▶ **Zakon o hemikalijama sadrži odredbe kojima se potrošaču eksplicitno daje pravo na informaciju da li određeni proizvod sadrži SVHC!**

Supstance koje izazivaju zabrinutost (SVHC)

- mogu uzrokovati rak (**karcinogene** supstance)
- mogu oštetiti gene (**mutagene** supstance)
- mogu dovesti do smanjenja plodnosti, pobačaja ili poremećaja u rastu i razvoju ploda ili dece (supstance **toksične po reprodukciju**)
- teško se razgrađuju i dugo ostaju u životnoj sredini, akumuliraju se u živim organizmima i mogu uzrokovati dugotrajne toksične efekte (perzistentne, bioakumulativne i toksične- **PBT** ili veoma perzistentne, veoma bioakumulativne - **vPvB** supstance) ili
- predstavljaju ekvivalentnu zabrinutost, npr. supstance koje remete rad endokrinog sistema (**endokrini disruptori**).

Više informacija:

<http://www.eko.minpolj.gov.rs/organizacija/sektori/sektor-za-planiranje-i-upravljanje-u-zivotnoj-sredini/odeljenje-za-hemikalije/informativni-pult-za-hemikalije-i-biocidne-proizvode/potrosaci/supstance-koje-izazivaju-zabrinutost/>

<http://www.alhem.rs/za-potrosace/koje-su-to-supstance-koje-izazivaju-zabrinutost/>

Član 27. Zakona o hemikalijama

("Sl. glasnik RS", br. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 i 25/15)

Proizvođač, uvoznik ili distributer proizvoda koji sadrži supstancu koja ima karakteristike supstance iz člana 43. st. 2. i 3. ovog zakona u koncentraciji većoj od 0,1%, odnosno supstancu kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost dužan je da svakom distributeru ili daljem korisniku u lancu snabdevanja dostavi informacije dovoljne za bezbednu upotrebu tog proizvoda, a najmanje ime te supstance.

Proizvođač, uvoznik ili distributer proizvoda iz stava 1. ovog člana dužan je da bez naknade, na zahtev potrošača, dostavi informacije o supstanci iz stava 1. ovog člana.

Ministarstvo objavljuje Listu supstanci iz stava 1. ovog člana u „Službenom glasniku Republike Srbije“.

- 1. proizvođači, uvoznici i distributeri proizvoda koji sadrže neku SVHC u koncentraciji iznad 0,1% su u obavezi da u lancu snabdevanja pruže informacije potrebne za bezbednu upotrebu tog proizvoda, a najmanje ime te supstance.**
- 2. proizvođači, uvoznici i distributeri imaju obavezu i da, bez naknade, o ovome pruže informacije na zahtev potrošača.**

Supstance koje su predmet ove zakonske obaveze su one koje su navedene na Listi supstanci koje izazivaju zabrinutost ("Sl. glasnik RS", broj 94/13) (*skr.* Lista SVHC), kao i one koje su navedene na Listi kandidata SVHC.

Ftalati kao SVHC

- ▶ Između ostalih, u SVHC spadaju i određene supstance iz grupe ftalata koji su najčešće korišćeni plastifikatori u proizvodnji proizvoda od PVC.

Naziv supstance i skraćena	EC.br.	CAS br.
Di-(2-etilheksil) ftalat (<i>sinonim: bis(2-etilheksil) ftalat</i>) (DEHP)	204-211-0	117-81-7
Benzil butil ftalat (BBP)	201-622-7	85-68-7
Dibutil ftalat (DBP)	201-557-4	84-74-2
Diizobutil ftalat (DIBP)	201-553-2	84-69-5
Di- <i>n</i> -pentil ftalat (DNPP)	205-017-9	131-18-0
Diizopentil ftalat (DIPP)	210-088-4	605-50-5
<i>n</i> -pentil-izopentil ftalat (NPIPP)	-	776297-69-9
Di-(2-metoksietil) ftalat (<i>sinonim: bis(2-metoksietil) ftalat</i>) (DMEP)	204-212-6	117-82-8
Di- <i>n</i> -heksil ftalat (DNHP)	201-559-5	84-75-3

Ftalati obuhvaćeni zabranama i ograničenjima* korišćenja u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece

Redni broj	Naziv supstance, CAS broj i EC broj		
51.	Bis(2-etilheksil) ftalat (DEHP) CAS br. 117-81-7, EC br. 204-211-0	Dibutil ftalat (DBP) CAS br. 84-74-2, EC br. 201-557-4	Benzil butil ftalat (BBP) CAS br. 85-68-7, EC br. 201-622-7
52.	Di-izononil ftalat (DINP) CAS br. 28553-12-0 i 68515-48-0, EC br. 249-079-5 i 271-090-9	Di-izodecil ftalat (DIDP) CAS br. 26761-40-0 i 68515-49-1, EC br. 247-977-1 i 271-091-4	Di-<i>n</i>-oktil ftalat (DNOP) CAS br. 117-84-0, EC br. 204-214-7

* PRAVILNIK O OGRANIČENJIMA I ZABRANAMA PROIZVODNJE, STAVLJANJA U PROMET I KORIŠĆENJA HEMIKALIJA
("Službeni glasnik RS", br. 90/13, 25/15 i 2/16)

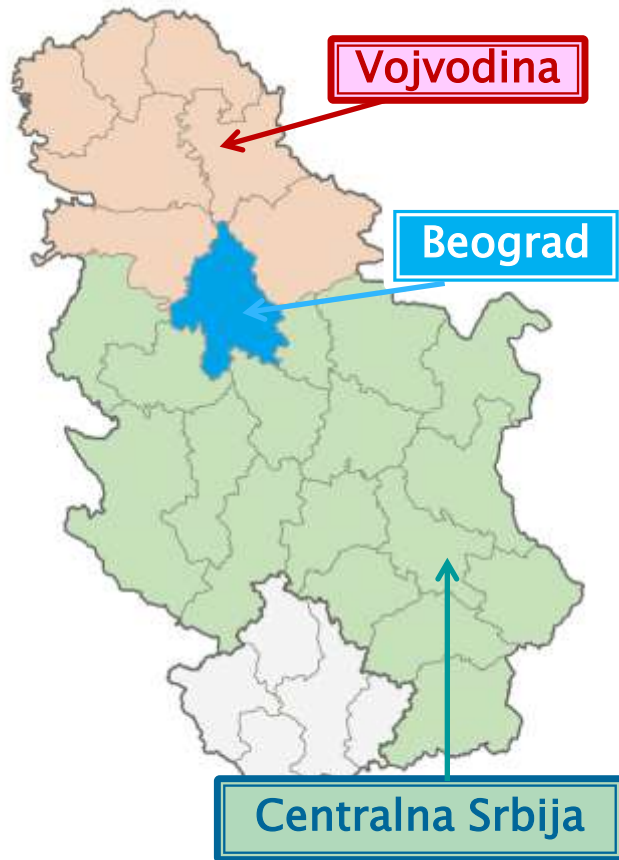
Cilj kampanje “IZBORI SE DA ZNAŠ!”

- 1) **provera sprovođenja** zakonskih odredbi o obavezi dostavljanja informacija o prisustvu SVHC u proizvodima **u praksi i promovisanje prava potrošača** na tu informaciju, i
- 2) **podizanje svesti o SVHC** kao bitnom činiocu za hemijsku bezbednost proizvoda, **kao i o obavezi komunikacije o SVHC u proizvodima duž lanca snabdevanja** i potrebi uvođenja bezbednijih alternativa.

Model > “The Fight to Know” kampanja sprovedena u EU u 2010.

Partneri u kampanji

3 regiona

- **Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine**
- **UNDP**
- **ALHem**
- **WECF**
- **3 udruženja potrošača – CEPS, APOS, FORUM**
- **Gradski zavod za javno zdravlje Beograd**
- **Koordinaciono telo projekta**

Metodologija kampanje

Primarne aktivnosti podeljene su u dve grupe:

1) Komunikacija sa distributerom – uključuje odabir i kupovinu proizvoda od PVC i upućivanje pisama (e-mailom i poštom) sa zahtevom za dostavljanje informacija o prisustvu SVHC, kao i sukcesivno prikupljanje odgovora.

2) Laboratorijska ispitivanja – obuhvata izvođenje hemijskih analiza radi utvrđivanja da li kupljeni proizvodi sadrže određene ftalate.

3 udruženja
potrošača–
CEPS, APOS,
FORUM

Gradski
zavod za
javno zdravlje
Beograd

Metodologija kampanje

Primarne aktivnosti +

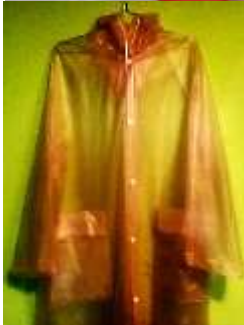
Pripremne aktivnosti - priprema javnog poziva i angažovanje regionalnih partnera i laboratorije, izrada metodologije kampanje, uputstava i materijala, kao i organizacija početne radionice kojom otpočinju osnovne aktivnosti.

Evaluacione aktivnosti - kompilacija i analiza svih rezultata, korelacija dobijenih odgovora od distributera sa rezultatima laboratorijskih ispitivanja, kao i izradu izveštaja o kampanji.

Promotivne aktivnosti - priprema informacija o pravu potrošača i rezultatima kampanje i njihovo objavljivanje preko web sajtova, društvenih mreža i drugih komunikacionih kanala, kao i osmišljavanje i realizacija tri promotivna događaja radi podizanja svesti o SVHC.

Predmet kampanje – proizvodi od PVC koji mogu da sadrže ftalate

1. **ŠKOLSKI PRIBOR** (gumice, uvijači i fascicle, pernice)
2. **IGRAČKE** (konjići, lopte, igračke za kupanje)
3. **OPREMA ZA BEBE** (podloga za presvlačenje bebe, pumpice-aspiratori na nos, portikle)
4. **OPREMA ZA PLAŽU** (šlauf, mišići)
5. **DODATNA OPREMA ZA MOBILNE TELEFONE** (plastične maske za mobilne telefone, PVC zaštitne folije za mobilne telefone)
6. **OBUĆA I ODEĆA** (japanke, kroks papuče, kabanice)
7. **PRIBOR ZA DOMAĆINSTVO** (mušeme, podmetači za serviranje hrane, prostirke za kadu)
8. **PLASTIČNO POSUĐE** (činije-posude za hranu, bokali-merice)
9. **KABLOVI** (produžni-električni kablovi, kablovi sa konektorima, kablovi na meru)
10. **PVC PODNE OBLOGE** (PVC platno, vinil podne obloge u rolnama, sportske podloge i dečije puzzle prostirke)
11. **MEDICINSKA SREDSTVA** (urinarni kateteri, infuzioni set, PVC špricevi)

Sprovođenje primarnih aktivnosti u okviru kampanje

U maloprodajama širom Srbije kupljeno je ukupno 90 proizvoda i distributerima su upućeni zahtevi za informaciju o sadržaju SVHC u konkretnom proizvodu.

Zahtevi su upućeni e-mailom i običnom poštom na 90 adresa distributera i sukcesivno su prikupljani odgovori u periodu od 45 dana od slanja zahteva.

Uzorci proizvoda su upućeni na laboratorijsko ispitivanje radi utvrđivanja sadržaja ftalata, i to:

Naziv ftalata	Skraćenica	Razlog za obuhvatanje laboratorijskim ispitivanjem
Di-(2-etilheksil) ftalat	DEHP	nalazi se na Listi SVHC i obuhvaćen je zabranom br. 51
Dibutil ftalat	DBP	nalazi se na Listi SVHC i obuhvaćen je zabranom br. 51
Benzil butil ftalat	BBP	nalazi se na Listi SVHC i obuhvaćen je zabranom br. 51
Diizobutil ftalat	DIBP	nalazi se na Listi SVHC
Di-(2-metoksietil) ftalat	DMEP	nalazi se na Listi kandidata SVHC
Di-n-pentil ftalat	DNPP	nalazi se na Listi kandidata SVHC
Di-n-heksil ftalat	DNHP	nalazi se na Listi kandidata SVHC
Di-izononil ftalat	DINP	obuhvaćen je zabranom br. 52
Di-izodecil ftalat	DIDP	obuhvaćen je zabranom br. 52
Di-n-oktil ftalat	DNOP	obuhvaćen je zabranom br. 52

Priprema i analiza uzorka vršena je prema akreditovanoj, validovanoj, dokumentovanoj metodi VDM 0180 koja je u Obimu akreditacije GZZJZ pod akreditacionim brojem 01-036 navedena sa sledećim elementima:
Određivanje sadržaja ftalata (DBP, DEHP, BBP, DNOP, DINP, DIDP) tehnikom GC-MSD sa opsegom merenja 0,01-1 % (m/m).

Rezultati kampanje

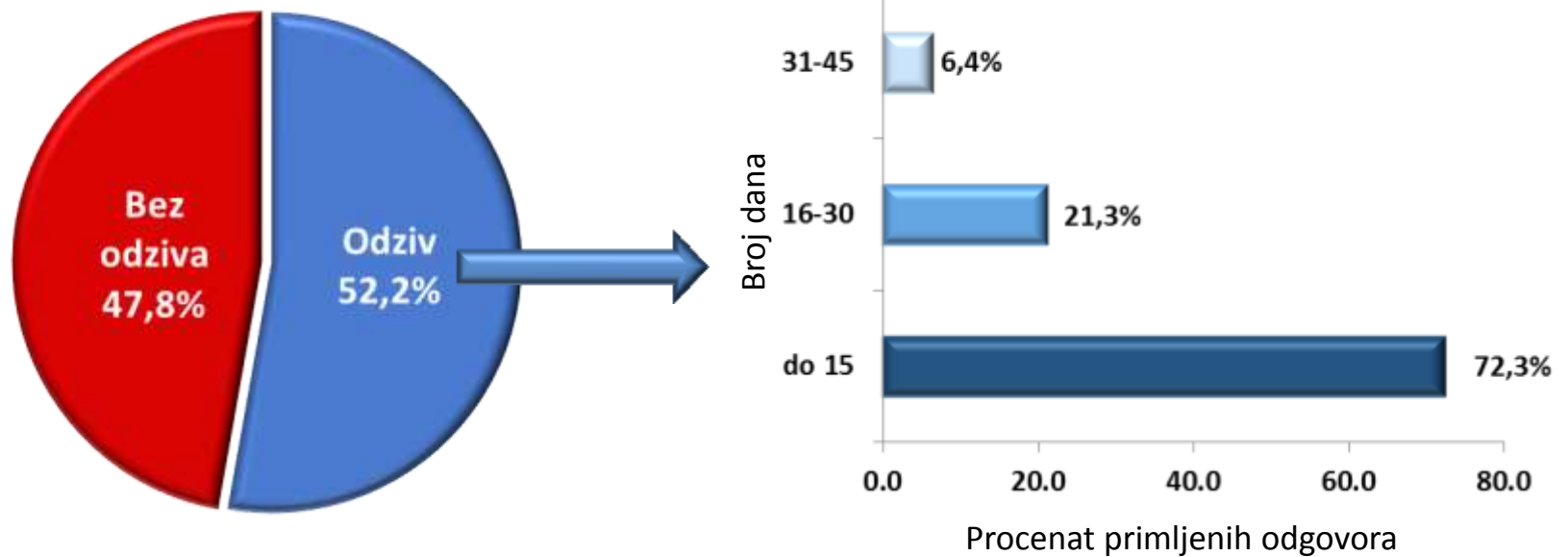
Rezultati kampanje analizirani su sa dva aspekta i to:

- **komunikacija sa distributerima** u vezi informacija o sadržaju SVHC u proizvodima
- sadržaj ftalata u proizvodima utvrđen **laboratorijskim ispitivanjima**

Radi utvrđivanja tačnosti dobijenih informacija od distributera izvršena je **korelacija** njihovih odgovora sa rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

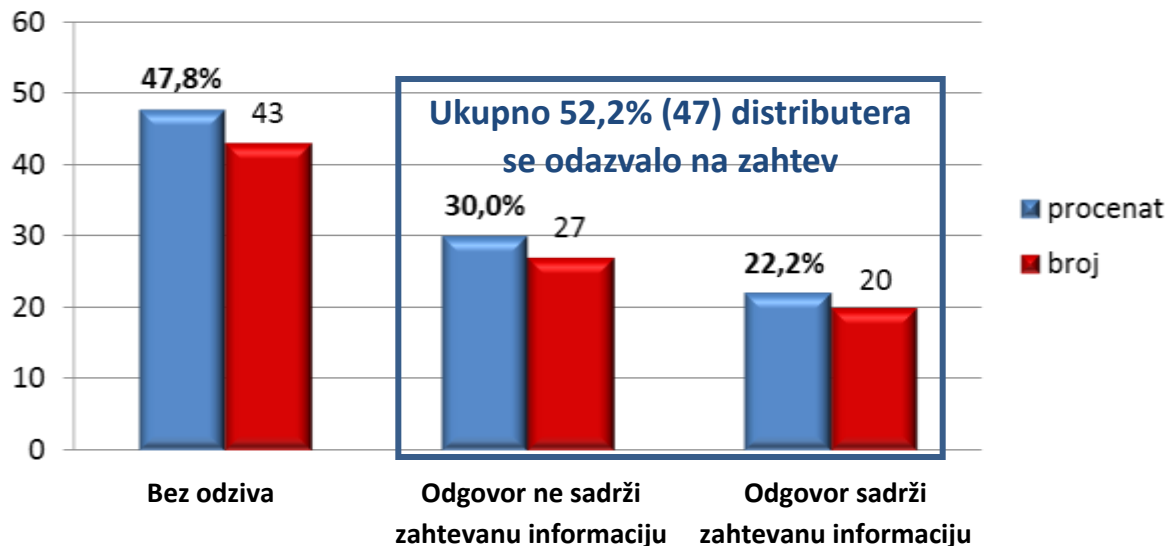
Rezultati kampanje- komunikacija sa distributerima

Odziv na zahtev za informacije o sadržaju SVHC u proizvodu

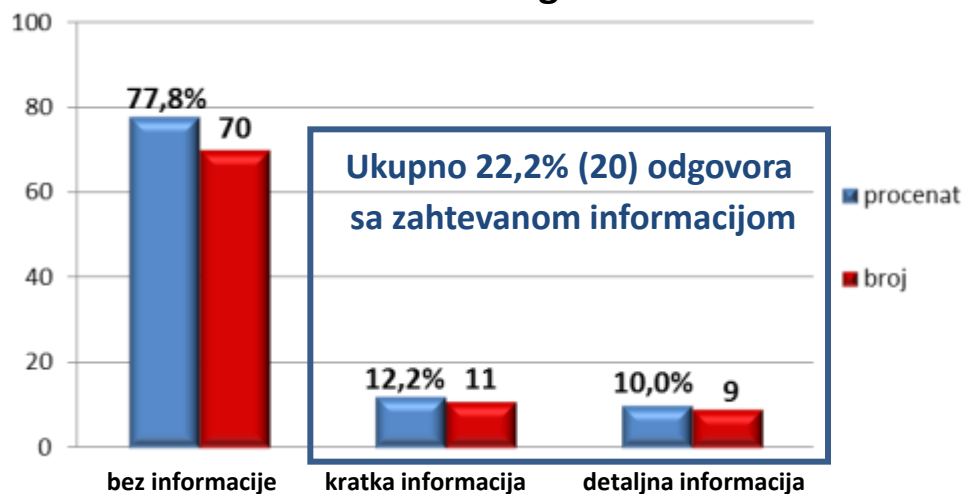

Rezultati kampanje- komunikacija sa distributerima

Sadržina odgovora

Kvalitet odgovora

Rezultati kampanje- laboratorijska ispitivanja

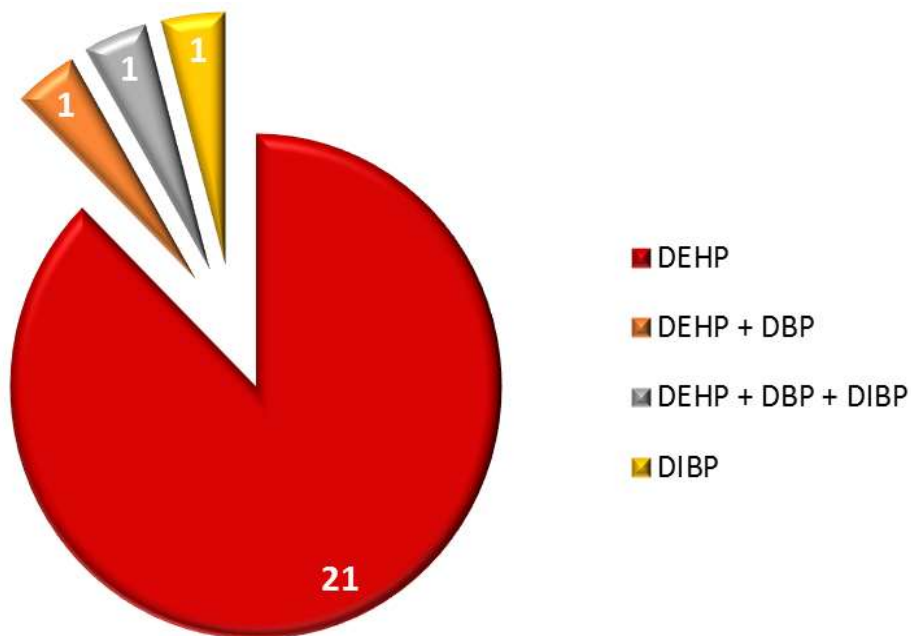
Prisustvo ftalata sa Liste SVHC u uzorkovanim proizvodima

Sadrži ftalate sa Liste SVHC u koncentraciji >0,1%

26,7%

Ne sadrži ftalate sa Liste SVHC u koncentraciji >0,1%

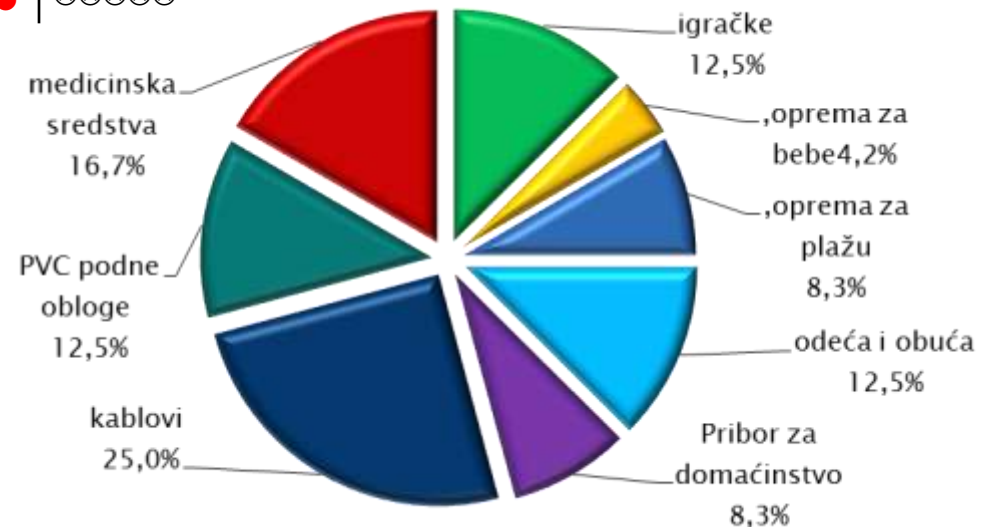
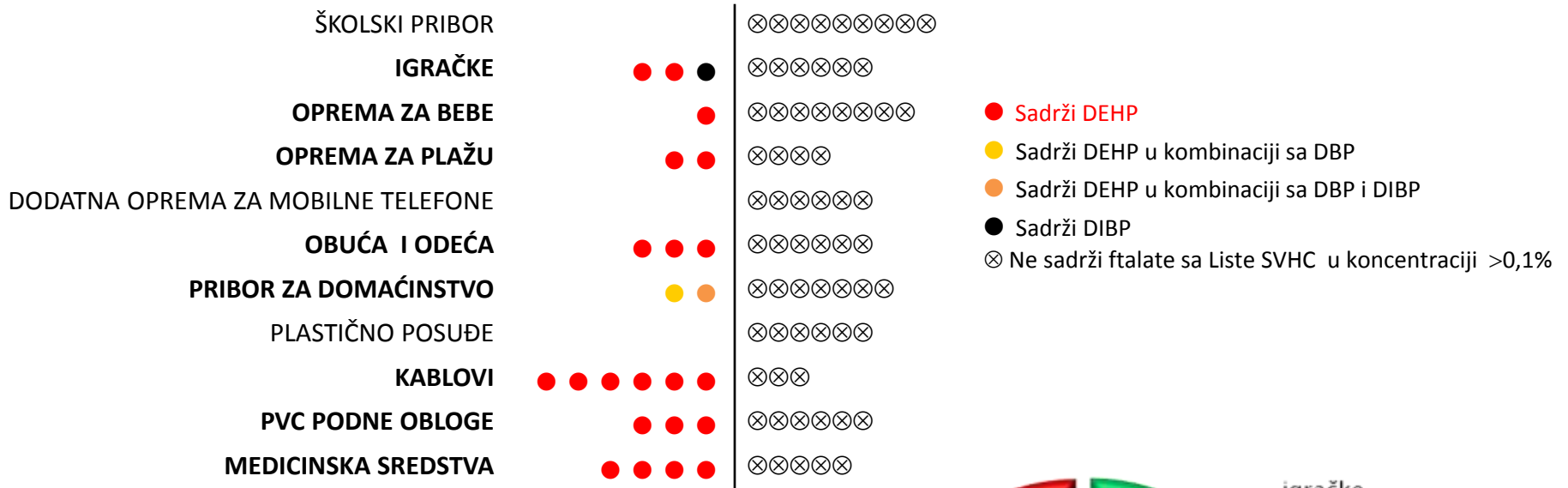
73,3%

Napomena: Ftalati koji se nalaze na Listi kandidata SVHC nisu identifikovani u ispitivanim uzorcima u koncentraciji iznad 0,1%.

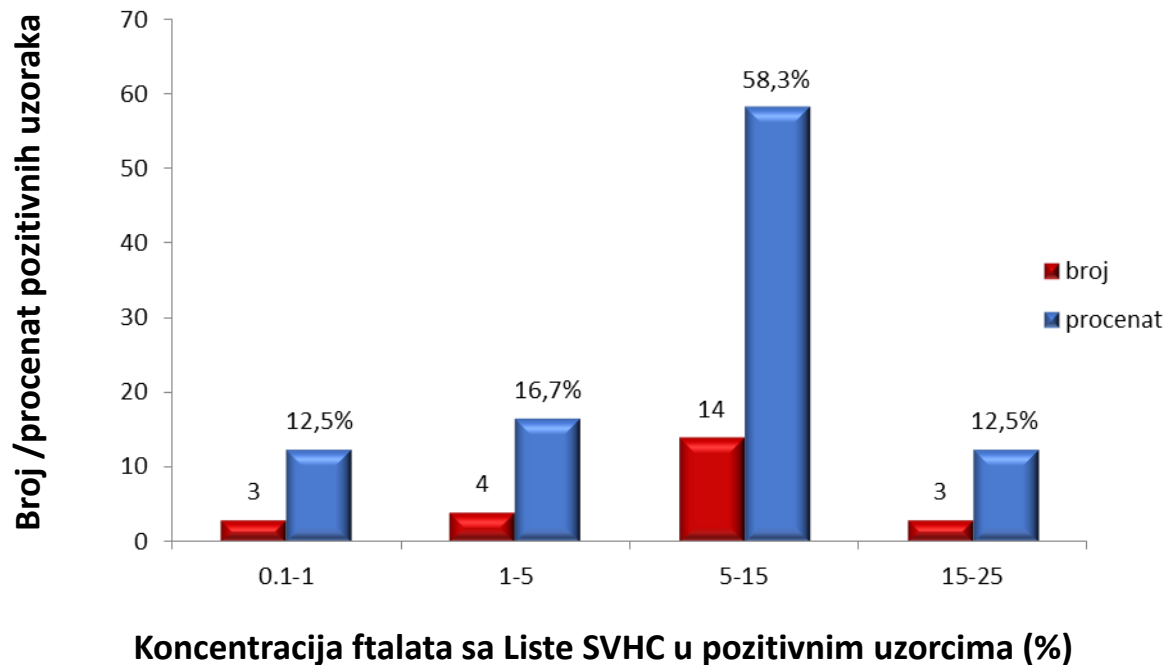
Rezultati kampanje- laboratorijska ispitivanja

Prisustvo ftalata sa Liste SVHC u ispitivanim uzorcima, po tipu proizvoda

Rezultati kampanje- laboratorijska ispitivanja

Raspodela pozitivnih uzoraka prema koncentraciji ftalata sa Liste SVHC

Rezultati kampanje- laboratorijska ispitivanja

Proizvodi koji su predmet propisanih zabrana br. 51. i/ili 52 u zavisnosti od sadržaja određenih ftalata u koncentraciji >0,1%

	Podleže propisanim zabranama	Ne podleže propisanim zabranama
IGRAČKE	● ●	● ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗
OPREMA ZA BEBE	●	⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗

- Sadrži >0,1% DEHP i podleže zabrani br. 51
- Sadrži >0,1% DEHP u kombinaciji sa >0,1% DINP i podleže zabranama br. 51. i 52.
- Sadrži >0,1% DIBP i ne podleže zabranama br.51. ili 52.
- ⊗ Ne sadrži ftalate u koncentraciji >0,1%

Prisustvo DEHP identifikovano u 2 uzorka igračaka i jednom uzorku opreme za bebe, što za posledicu ima kršenje propisane zabrane br. 51. Dodatno, u pomenutom uzorku opreme za bebe identifikovan je i DINP koji je predmet zabrane br. 52. Pored navedenog, jedan uzorak igračaka bio je pozitivan na prisustvo DIBP koji se nalazi na Listi SVHC, ali nije obuhvaćen propisanim zabranama br. 51 ili 52.

Korelacija rezultata komunikacije sa distributerima i laboratorijskih ispitivanja

Za ukupno 24 proizvoda za koje je laboratorijskim ispitivanjem utvrđeno prisustvo ftalata sa Liste SVHC u koncentraciji >0,1%, 8 distributera se odazvalo na upućeni zahtev za informaciju, od čega je samo 4 odgovora sadržalo informaciju o prisustvu SVHC i to takvu da se negira njihovo prisustvo u konkretnom proizvodu.

	Laboratorijsko ispitivanje	Komunikacija sa distributerom
IGRAČKE	● ● ●	● ● ⊗
OPREMA ZA BEBE	●	⊗
OPREMA ZA PLAŽU	● ●	⊗ ⊗
OBUĆA I ODEĆA	● ● ●	⊗ ⊗ ⊗
PRIBOR ZA DOMAĆINSTVO	● ●	⊗ ⊗
KABLOVI	● ● ● ● ● ●	● ● ● ⊗ ⊗ ⊗
PVC PODNE OBLOGE	● ● ●	● ⊗ ⊗
MEDICINSKA SREDSTVA	● ● ● ●	● ● ⊗ ⊗

● sadrži ftalate sa Liste SVHC u koncentraciji >0,1%

● odgovor u suprotnosti sa laboratorijskim ispitivanjem

● odgovor ne sadrži zahtevanu informaciju

⊗ bez odziva na zahtev

Napomena: u gornjoj korelaciji nisu obuhvaćeni uzorci koji nisu pozitivni na prisustvo ftalata sa Liste SVHC

Dodatni podaci iz rezultata laboratorijskih ispitivanja

U 6 uzoraka (4 podne obloge i 2 kabla) koji su bili negativni u pogledu prisustva ftalata sa Liste SVHC, dokazano je prisustvo DINP i DIDP koji nisu zabranjeni u ovakvim proizvodima, niti su na Listi kandidata SVHC, ali se njihovo uključivanje u Listu kandidata SVHC razmatra na nivou EU, s obzirom da su i kod njih uočeni efekti toksičnosti po reprodukciju, što treba uzeti u obzir prilikom razmatranja bezbednijih alternativa.

	Sadrži ftalate sa Liste SVHC	Ne sadrži ftalate sa Liste SVHC
KABLOVI	● ● ● ● ● ●	● ● ⊗
PVC PODNE OBLOGE	● ● ●	● ● ● ● ⊗ ⊗

- sadrži ftalate sa Liste SVHC u koncentraciji >0,1%
- sadrži DINP u koncentraciji >0,1%
- sadrži DIDP u koncentraciji >0,1%
- ⊗ ne sadrži ftalate sa Liste SVHC, niti DINP ili DIDP u koncentraciji >0,1%

Međunarodne baze podataka:

- SIN lista (<http://srbija.chemsec.org/>)
- SUBSUPPORT Portal (<http://rs.subsport.eu/>)

koje pružaju potrebne informacije i podršku industriji u postupku zamene hemikalija koje predstavljaju zabrinutost bezbednijim alternativama dostupne su i na srpskom jeziku.

Sažetak

- Na zahtev za dostavljanje informacije o sadržaju SVHC u proizvodu u odazvalo se 47 od 90 kontaktiranih distributera (52,2%). Najveći odziv ostvaren je u prvih 15 dana, dok su gotovo svi odgovori pristigli u mesec dana od slanja zahteva.
- Samo 20 od 90 (22,2%) upućenih zahteva dobilo je odgovor koji sadrži informaciju o SVHC u proizvodu.
- U pogledu kvaliteta odgovora samo 9 od 90 (10%) distributera kojima su upućeni zahtevi pokazali su dobar nivo znanja o potencijalnom prisustvu SVHC u proizvodima i obavezi dostavljanja informacija u skladu sa članom 27. Zakona o hemikalijama.
- Laboratorijskim ispitivanjima utvrđeno je prisustvo ftalata (>0,1%) sa Liste SVHC u 24 uzoraka proizvoda obuhvaćenih kampanjom, i to u 8 od 11 ispitivanih tipova proizvoda. Ftalati koji se nalaze na Listi kandidata SVHC nisu identifikovani u ispitivanim uzorcima u koncentraciji iznad 0,1%.
- Utvrđeno prisustvo ftalata (>0,1%) u uzorcima igračaka (2) i opreme za bebe (1) ukazuje na kršenje propisanih zabrana i ograničenja br 51. i/ili 52, dok za preostalih 21 pozitivnih uzoraka, prisustvo ftalata sa Liste SVHC i izostanak dostavljanja odgovarajuće informacije na zahtev potrošača ukazuje na neispunjavanje obaveza propisanih članom 27. Zakona o hemikalijama.

Zaključak

Kampanja „IZBORI SE DA ZNAŠ!“ i promotivne aktivnosti sprovedene u okviru nje, pokrenule su proces podizanja svesti o SVHC i o postojećim zakonskim obavezama, kako kod potrošača, tako i kod proizvođača, uvoznika i distributera proizvoda.

- Potrebno je nastaviti aktivnosti na podizanju svesti o SVHC u proizvodima i podstaći sprovođenje člana 27. Zakona o hemikalijama.
- Potrebno je podići nivo znanja o SVHC kod privrednih subjekata i podstaći uvođenje bezbednijih alternativa.
- Potrebno je poboljšati sprovođenje propisanih zabrana i ograničenja br. 51. i/ili 52 u pogledu sadržaja ftalata u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece.

Nastavak procesa harmonizacije nacionalnih propisa sa odgovarajućim propisima EU kako u pogledu hemikalija, tako i u pogledu proizvoda koji ih sadrže, doprineće poboljšanju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Hvala na pažnji!!!

Vodič za kupovinu hemijski bezbednih proizvoda

ALHem

WBCF | We care in Europe for a Green future

Očekivati je odgovor od proizvođača ili trgovca
 Kupiti hemijski bezbedne proizvode od proizvođača
 Kupiti proizvode od proizvođača ili trgovca koji su članovi WBCF-a
 Kupiti proizvode od proizvođača ili trgovca koji su članovi WBCF-a
 Kupiti proizvode od proizvođača ili trgovca koji su članovi WBCF-a

Saznajte da li proizvodi koje kupujete sadrže supstance koje izazivaju zabrinutost (SVHC)

Imate pravo da pitate da li proizvodi koje kupujete sadrže SVHC. Lista sa sadržaja SVHC dostupna je na sajtu ECHA-e: <http://echa.europa.eu/web/guest/candidate-list-table>, kao i na sajtu proizvođača ili trgovca sa kojim želite raditi (npr. proizvođača ili trgovca).

Na ovaj način pri odluci su proizvođači i trgovci dužni da vam pomognu u donošenju odluka.

Pitajte

Pitajte trgovca da li proizvodi koji želite da kupite ili njegova ambalaža sadrže SVHC.

Sačekajte odgovor

Trgovac je u skladu sa zakonom dužan da pruži informacije o prisutnosti SVHC u proizvodima, kao i o bezbednosti upotrebi tog proizvoda.

Kada dobiti odgovor

Pri čitanju pročitate odgovore i odlučite da li i dalje želite da kupite traženi proizvod!

Vaše pravo da pitate:

Očekivati je odgovor od proizvođača ili trgovca

Telefon
 Elektronska pošta
 Sporo pošta

Ne odgovoriti na:

Ista
 Lagan
 Nepravilno
 Neodgovor